

سعد نیز خوانده‌اند (طبرانی، ج ۶، ص ۷۰؛ ابن اثیر، ج ۲، ص ۲۸۶، ۳۱۳). کنیه‌اش ابوزید بوده (ابن سعد، ج ۳، ص ۴۵۸؛ ابن حبان، ۱۳۹۳-۱۴۰۳، ج ۳، ص ۱۴۷؛ قس ابن عبدالبر، ج ۲، ص ۶۰۰؛ ابن اثیر، ج ۲، ص ۲۸۵، که کنیه وی را ابوعمیر نیز آورده‌اند)، و احتمالاً در حدود ۴۸ پیش از هجرت زاده شد. برخی سعد را از اهالی کوفه دانسته‌اند (ابن ابی حاتم، ج ۴، ص ۸۹؛ ابن اثیر، ج ۲، ص ۲۸۶)، اما چون این شهر پس از نبرد قادسیه بنا شد و سعد در همین نبرد کشته شد، این انتساب درست نیست.

سعد در زمان پیامبر صلی الله علیه وآله وسلم و سپس در عهد دو خلیفه اول، امامت مسجد قبا را برعهده داشت (مقریزی، ج ۱۰، ص ۷۷-۷۸؛ ابن حجر عسقلانی، ج ۳، ص ۵۷) و در میان صحابیانی تنها کسی بود که در عصر پیامبر اکرم با عنوان قاری شناخته می‌شد (ابن سعد، همانجا؛ طبرانی، ج ۶، ص ۵۴؛ قس ابن اثیر، همانجا، که به نقل از ابن منده سبب شهرت سعد به قاری را انتساب او به بنی قاره انصاری آورده‌است). او در جنگهای بدر، احد و خندق شرکت داشت (ابن سعد، همانجا؛ حاکم نیشابوری، ج ۳، ص ۲۶۰).

برخی سعدبن عبید را یکی از چهار یا شش حافظ قرآن در زمان پیامبر و نخستین حافظ قرآن از انصار دانسته و گفته‌اند کسی جز او از قبیله اوس قرآن را حفظ نکرد (ابن حبان، ۱۴۱۱، ص ۲۹؛ ابن ندیم، ج ۱، جزء ۱، ص ۶۹؛ حاکم نیشابوری، همانجا). گروهی نیز آورده‌اند که مردم کوفه «ابوزید» یاد شده در میان این گروه را سعدبن عبید می‌دانند (ابن سعد، ج ۳، ص ۴۵۸، ج ۴، ص ۳۷۴؛ ابن عساکر، ج ۴۶، ص ۴۸۳)، اما ابن اثیر (ج ۲، ص ۲۸۶، ج ۴، ص ۱۴۴-۱۴۵) این مطالب را به استناد آنکه سخن انس بن مالک است و او ابوزید را از عموزادگان خود برشمرده‌است (بخاری، ج ۴، ص ۲۲۹) نادرست می‌داند؛ چرا که انس از قبیله خزرج، و سعد از اوس بود؛ ابن اثیر (ج ۴، ص ۱۴۴-۱۴۵) خود بر آن است مقصود از ابوزید، قیس بن سکن است. نکته درخور توجه دیگر آنکه خزرج در مفاخره با اوس، ابوزید حافظ قرآن را از خود دانسته‌اند (ابو یعلیٰ موصلی، ج ۵، ص ۳۳۰-۳۳۱). به نظر می‌رسد ابوزید مذکور همان ابوزید ثابت بن زید بن نعمان است که به نوشته ابن ندیم (همانجا) یکی از حافظان قرآن بوده‌است. از سعدبن عبید کسانی چون طارق بن شهاب و عبدالرحمان بن ابی لیلی روایت کرده‌اند (ابن ابی حاتم؛ ابن عبدالبر، همانجاها).

سعدبن عبید از اولین کسانی بود که به دعوت عمر برای فتح سرزمینهای خارج از جزیره العرب پاسخ داد (طبرانی،

به آن استناد کرده‌است (نیز به کولبرگ^۱، ص ۱۵۸-۱۵۹)؛ قیام اللیل؛ فضل ابی طالب و عبدالمطلب و ابی‌النسی (ص)؛ الاستطاعة؛ احتجاج الشیعة علی زیدبن ثابت فی الفرائض.

منابع: آقابزرگ طهرانی؛ ابن بابویه، التوحید، چاپ هاشم حسینی طهرانی، قم ۱۳۸۷؛ همو، کتاب الخصال، چاپ علی اکبر غفاری، قم ۱۳۶۲؛ همو، کتاب من لا یحضره الفقیه، چاپ علی اکبر غفاری، قم ۱۴۰۴؛ همو، کمال الدین و تمام النعمه، چاپ علی اکبر غفاری، قم ۱۳۶۳؛ ابن شهر آشوب، معالم العلماء، نجف ۱۳۸۰/۱۹۶۱؛ ابن طائوس، اقبال الاعمال، چاپ جواد قیومی اصفهانی، قم ۱۴۱۴-۱۴۱۶؛ ابن قولویه، کامل الزیارات، چاپ جواد قیومی اصفهانی، قم ۱۴۱۷؛ عبدالله بن عیسی افتدی، تعلیقه امل الامل، چاپ احمد حسینی، قم ۱۴۱۰؛ همو، ریاض العلماء و حیاض الفضلاء، چاپ احمد حسینی، قم ۱۴۰۱-۱۴۱۵؛ عباس اقبال آشتیانی، خاندان نویختی، تهران ۱۳۵۷؛ محمد رضا حسینی جلالی، «فرق الشیعة، او، مقالات الإمامیة للنویختی ام للاشعری»، ترانها، سال ۱، ش ۱ (صیف ۱۴۰۵)؛ حسن بن سلیمان حلی، مختصر البصائر، چاپ مشتاق مظفر، قم ۱۴۲۱؛ خوبی؛ محمد تقی دانش پزوه، فهرست کتابخانه اهدائی آقای سید محمد مشکوة به کتابخانه مرکزی دانشگاه تهران، ج ۳، بخش ۳، تهران ۱۳۳۵؛ سعدبن عبدالله اشعری، کتاب المقالات و الفرق، چاپ محمد جواد مشکور، تهران ۱۳۶۱؛ محمد تقی شوشتری، الاخبار الدخیلة، علق علیه علی اکبر غفاری، تهران ۱۳۹۰؛ لطف الله صافی، «النقود اللطیفة علی الكتاب المسمی بالاخبار الدخیلة»، نور علم، دوره ۲، ش ۱۰ (مرداد ۱۳۶۶)؛ احمد بن علی طبرسی، الاحتجاج، چاپ ابراهیم بهادری و محمد هادی، به، [تهران] ۱۴۲۵؛ محمد بن حسن طوسی، رجال الطوسی، چاپ جواد قیومی اصفهانی، قم ۱۴۱۵؛ همو، الفهرست، چاپ محمد صادق آل بحر العلوم، نجف ۱۳۸۰؛ حسن بن یوسف علامه حلی، خلاصة الاقوال فی معرفة الرجال، چاپ جواد قیومی اصفهانی، [قم] ۱۴۱۷؛ حسن بن محمد قمی، کتاب تاریخ قم، ترجمه حسن بن علی قمی، چاپ جلال الدین طهرانی، تهران ۱۳۶۱؛ عبدالله مامقانی، تنقیح المقال فی علم الرجال، چاپ محیی الدین مامقانی، قم ۱۴۲۳؛ مجلسی؛ نجاشی؛ حسن بن موسی نویختی، فرق الشیعة، چاپ محمد صادق آل بحر العلوم، نجف ۱۳۵۵/۱۹۳۶؛

Karim Douglas Crow, "The death of al-Ḥusayn b. 'Alī and early Shī'ī views of the imamate", in *Shī'ism*, ed. Etan Kohlberg, Aldershot Engl.: Ashgate 2003; Etan Kohlberg, *A medieval Muslim scholar at work: Ibn Tāwūs and his library*, Leiden 1992; Wilferd Madelung, "Some remarks on the Imāmī firaq literature", in *Shī'ism*, ibid.

/ جواد قاسمی /

سعدبن عبید، صحابی اهل مدینه و از سرداران نبرد قادسیه. بیشتر منابع نام وی را سعد آورده‌اند، اما برخی او را

1. Kohlberg